

Pohjois-Savon hyvinvointialueen aluehallituksen tulevaisuus- ja strategiajaoston lausunto 11.4.2024 koskien ehdotusta palvelujärjestelmän uudistamiseksi.

Tulevaisuus- ja strategiajaosto on arvioinut tehtyä ehdotusta ensisijaisesti jaostolle asetetuista tehtävistä lähtien. Jaosto on arvioinut tehtyjä esityksiä suhteessa hyvinvointialueen aluevaltuuston hyväksymään strategiaan ja strategiasta johdettuihin ohjelmiin, ennen kaikkea SOTE-palvelustrategiaan ja digitaalisten palveluiden kehittämisohjelmaan. Esitämme joitakin huomioita TKKI-toiminnan ja yhteistoiminta-alueen huomioimisesta.

Jaoston näkemyksen mukaan esitys ja sen sisältämät erilaiset vaihtoehdot perustuvat huolelliseen valmisteluun ja laaja-alaiseen, kehittämisen kannalta perusteltuun ja tarkoituksenmukaiseen tausta-aineistoon ja tehtyihin analyysiin. Suunnitelmien toteuttaminen edellyttää kuitenkin vaikutusarvioiden syventämistä ja kehittämistyön aikaista vaikutusten tiivistä seuranta. Seuranta tulee määritellä kiinteäksi osaksi kehittämistyötä. Kehittämistyötä sekä siihen liittyviä muutoksia on toteutettava ottaen huomioon seurannan tulokset ja kohdennettava toimenpiteet niitä hyödyntäen.

Hyvinvointialueen strategia nostaa vahvasti esille ennaltaehkäisevät ja perustason palvelut, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä asiakaslähtöisyyden. Tässä vaiheessa on esillä uudistamisohjelman neljästä pääkokonaisuudesta vain kaksi (vastaanotto toiminnan ja alueellisen erikoissairaanhoidon sekä aikuissosiaalityön uudistus R1 ja osastohoidon, asumisen ja kotiin vietävien palveluiden uudistus R2). Siten sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuus jää ja uudistukseen liittyvät painotukset peruspalveluiden ennaltaehkäisyn ja erityispalveluiden rakentuvat tai miten peruspalveluiden ja ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistuminen näkyvät osana kokonaisuutta tai suhteessa erityistason palveluihin.

Jaoston näkemys on, että peruspalveluiden vahvistamisen ohella myös niiden ja erityistason palveluiden saumattoman integraation ja yliopistotasosten erityistason palveluiden toimintaedellytysten turvaamisen tulee olla kehittämisen keskeisiä kohdealueita. Se on välttämätöntä, jotta hyvinvointialueen palvelutarpeeseen voidaan kattavasti vastata.

Vaikka jaosto ei ota kantaa palveluverkon yksittäisten toimipisteiden määrään tai sijaintiin, toteamme, että palveluverkon tiheydellä voi olla merkitystä palveluiden asiakaslähtöisyyden tai matalan kynnyksen periaatteen näkökulmasta ja nämä strategiaan sisältyvät periaatteet tulee ottaa painavasti huomioon toimipisteverkkoa tarkasteltaessa. Mahdollisten muutosten

hyväksyttävyyttä hyvinvointialueen asukkaiden keskuudessa edistäisi tieto siitä, miten uusilla palvelumuodoilla – digipalvelut, etäpalvelut, liikkuvat palvelut – konkreettisella tasolla korvataan aikaisempi palvelun tuotantotapa. Tämä olisi erityisen tärkeää niiden asiakasryhmien kohdalla, joilla on rajoitteita käyttää sähköiseen asiointiin perustuvia palveluita tai joiden kyky saavuttaa etäämpänä olevia palveluita on rajoittunut. Hyviksi osoittautuneet aikaisemmat toimintamallit eri toimintayksiköistä tulee hyödyntää osana kehitystyötä.

Toimipisteverkoston kattavuudella saattaa olla merkitystä hyvinvointialueen ja kolmannen sektorin toimijoiden väliselle yhteistyölle. Kolmas sektori on vastannut joidenkin asukasryhmien palveluiden järjestämiseen joiltain osin esimerkiksi toiminta-avustuksen turvin kuntien omistamissa ja ylläpitämässä, mahdollisesti hyvinvointialueelle siirtyneissä tiloissa. Mikäli tilat poistuvat käytöstä, saattaa tällainen, terveyttä ja hyvinvointia edistävä tai ylläpitävä toiminta, jäädä ilman kotipaikkaa ja siten todellisia toimintaedellytyksiä. Toimipisteverkostoa arvioitaessa myös tämä näkökulma tulee ottaa huomioon ja ratkaista yhteistyössä järjestöjen ja kuntien kanssa.

Jaoston pitää hyväksyttävänä periaatteena, että henkilöstön rekrytointimahdollisuuksilla ja talouden reunaehdoilla on merkitystä toimipisteverkostosta päätettäessä, mutta ei näe toimipisteiden vähentämistä keskeisenä palvelu-uudistuksen tavoitteena. Säilytettävien toimipisteiden määrän ja sijainnin tulee kuitenkin olla sellainen, että niiden säännöllinen ja jatkuva toiminta voidaan turvata joko paikalla olevan tai liikkuvana palveluna vakiintuneen ammattihenkilöstön voimin. Näin voidaan edistää asiakassuhteen kannalta hyödyllistä jatkuvuutta ja palveluiden sujuvuutta.

Palvelujärjestelmän uudistamisesityksessä on melko vähälle huomiolle jäänyt pohdinta hyvinvointialueen roolista toisaalta palvelujen järjestäjänä, toisaalta palveluiden tuottajana. Strategia ja sen toteuttamista ohjaavat ohjelmat sisältävät selkeästi näkökulman, että palvelutuotanto voi olla myös muuta kuin omaa toimintaa, esimerkiksi toteamalla, että yksityiset ja paikalliset palvelutuottajat huomioidaan osana palvelurakennetta. Muuna, kuin omana toimintana erilaisin toiminta- ja yhteistyömallein toteutettu palvelu voisi mahdollistaa esimerkiksi laajemman lähipalveluiden tarjonnan hyvinvointialueen asukastaajamissa. Toteuttamistavat ja niiden maksuperusteet edellyttävät huolellista valmistelua, pohdintaa ja arviointia, jotta tällainen toiminta integroituu tarkoituksenmukaisesti osaksi hyvinvointialueen järjestämisvastuuta. Asiakokonaisuuden selvitystyö tulisi käynnistää osana palveluiden uudistamistyötä.

Palvelujärjestelmän uudistamisella on merkitystä myös hyvinvointialueen ja sen tärkeinä yhteistyökumppaneina toimivien yliopiston ja muiden oppilaitosten tutkimus-, koulutus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kannalta. Toimintoja uudelleen järjestettäessä on myös näiden alueiden toimintaedellytykset otettava huomioon mm. henkilöstöjärjestelyissä, potentiaalisissa asiakasvirroissa kuin tilajärjestelyissä. Hyvinvointialueen toimipisteet ovat oppilaitosten kannalta keskeisen tärkeä harjoittelukenttä ja niiden sujuva toiminta merkityksellinen myös henkilöstön rekrytoinnin näkökulmasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudenlaiset toimintamallit edellyttävät oppimisympäristöjen ja opetusmetodien kehittämistä, esimerkiksi monialaisia oppimisympäristöjä. Toimintaympäristöjen ja niiden resurssoinnin tulee mahdollistaa uudistusta tukeva soveltava tutkimus sekä arvioinnin, kehittämisen ja tietojohdamisen edellyttämä tiedonkeruu.

Esillä oleva esitys ei ota juurikaan kantaa palveluihin, joita voitaisiin toteuttaa yhteistyössä tai työnjakoon perustuen muiden yhteistyöalueen (YTA) hyvinvointialueiden kanssa. Esimerkiksi Pohjois-Savon hyvinvointialueen reuna-alueilla saattaa olla mielekästä selvittää palveluiden järjestäminen yli hyvinvointialueen rajojen joko palvelun tuottajan tai niiden hankkijana. Erityisesti muiden hyvinvointialueiden kanssa tehtävä yhteistyö ja työnjako strategisen kumppanuuden periaatteen mukaisesti on otettava huomioon järjestettäessä erityistason palveluita, mutta sillä saattaa olla merkitystä myös peruspalveluiden osalta.